

Reggio pedagogija kao zajednica učenja

Rožić, Marija

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:679033>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-28**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

**MARIJA ROŽIĆ
ZAVRŠNI RAD**

**REGGIO PEDAGOGIJA KAO
ZAJEDNICA UČENJA**

Petrinja, rujan 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
Petrinja

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnice: Marija Rožić

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Reggio pedagogija

MENTOR: prof. dr. sc. Anka Jurčević Lozančić

SUMENTOR: dr. sc. Edita Rogulj

Petrinja, rujan 2020.

Sadržaj

SAŽETAK	1
SUMMARY	2
1. UVOD	3
2. POVIJESNI PRIKAZ I RAZVOJ REGGIO PEDAGOGIJE	4
2.1. Osnove Reggio pristupa.....	4
2.2. Slika o djetetu u Reggio pedagogiji.....	7
3. KARAKTERISTIKE REGGIO PEDAGOGIJE	8
3.1. Prostorno okruženje kao treći odgajatelj.....	8
3.2. Istraživačke aktivnosti djece u Reggio pedagogiji.....	11
3.3. Sto jezika djeteta.....	12
4. ULOGA ODGAJATELJA U REGGIO PEDAGOGIJI	14
4.1. Odgojitelj kao stalni istraživač procesa učenja u Reggio pedagogiji.....	14
4.2. Kreativnost i ekspresivne aktivnosti odgojitelja.....	17
5. IMPLEMENTACIJA REGGIO PEDAGOGIJE U ODGOJNO-OBRAZOVNI SUSTAV ZA RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ U RH	19
5.1. Pristup Reggio pedagogije u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja	19
5.2. Zajednica učenja.....	23
5.3. Aktivno uključivanje roditelja i šire zajednice u odgojno-obrazovni rad	24
6. ZAKLJUČAK	26
LITERATURA	27
Popis slika	29
Izjava o samostalnoj izradi završnog rada	30

SAŽETAK

Svako se dijete rađa s određenim nagonima koje kroz život nadograđuje i njegovo je učenje stoga cjeloživotno. Među prvim znanjima i vještinama koje usvajaju ljudska bića je svakako instinkt za preživljavanje koji se s vremenom usavršava te dijete svojom neverbalnom komunikacijom razvija potrebu za hranom, brigom i njegom, nakon čega se razvija motorika, govor, kreativnost, društvenost. U procesu učenja važnu ulogu od rođenja imaju roditelji i okolina, a isto se nastavlja kroz odgojno-obrazovni sustav, počevši od vrtića. Vrtić je stoga temeljna odgojno-obrazovna ustanova iz koje dijete proizlazi s nadograđenim znanjima koje koristi kroz život u školama, na fakultetima, na poslu i u svim životnim situacijama. Veliki broj vrtića je usmjereno na neke tradicionalne vrijednosti – primjerice poslušnost i znanje, a u novije se vrijeme sve više nastoje primijeniti načela novih alternativnih pravaca u odgoju i obrazovanju. Upravo Reggio pedagogija je jedna od alternativnih pedagogija koja je sve češće prisutna u ustanovama za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Nastala je iz talijanskog sustava obrazovanja još u dvadesetom stoljeću kao novi pravac učenja. Reggio pedagogija naglasak stavlja na prostor kao treći odgajatelj, djetetovo izražavanje kroz *sto jezika* i njihovo razvijanje. U tom procesu odgojitelj ima vrlo važnu ulogu poticanja stalnog procesa učenja te je važno da posjeduje određene kreativno-ekspresivne vještine u motiviranju djece za usvajanje novih znanja. Reggio pedagogija potiče samostalnost djece, ostvarivanje njihova punog potencijala i kreativnost, uz naglašeno sudjelovanje roditelja i šire zajednice u odgojno-obrazovnom radu. Uvođenje Reggio alternativne pedagogije u odgojno-obrazovni sustav u Hrvatsku nalazi se na samim počecima, dok je u svijetu prepoznato i postaje sastavni dio obrazovnog sustava. Temelj Reggio pedagogije je omogućivanje samostalnog razvoja djeteta, uz poticanje na maštovitost i suradnju. Stoga, predmet rada je opisati Reggio pedagogiju kao zajednicu koja konstantno uči i nastoji djeci omogućiti novi pogled na svijet.

Ključne riječi: alternativna pedagogija, dijete, prostor, odgojitelj, sto jezika

SUMMARY

Every child is born with certain instincts that he upgrades throughout life and his learning is therefore lifelong. Among the first knowledge and skills acquired by human beings is certainly the instinct for survival, which improves over time and the child with his nonverbal communication develops the need for food, care and nursing, after which develops motor skills, speech, creativity, sociability. Parents and the environment have played an important role in the learning process since birth, and the same continues through the educational system, starting with kindergarten. Kindergarten is therefore a basic educational institution from which children emerge with upgraded knowledge that they use through life in schools, colleges, at work and in all life situations. A large number of kindergartens are focused on some traditional values - such as obedience and knowledge, and in recent times more and more efforts are being made to apply the principles of new alternative directions in education. Reggio pedagogy is one of the alternative pedagogies that is increasingly present in institutions for early and preschool education. It emerged from the Italian education system as early as the twentieth century as a new direction of learning. Reggio pedagogy places emphasis on space as the third educator, the child's expression through a hundred languages and their development. In this process, the educator has a very important role in encouraging a constant learning process and it is important that he possesses certain creative-expressive skills in motivating children to acquire new knowledge. Reggio pedagogy encourages the independence of children, the realization of their full potential and creativity, with the emphasis on the participation of parents and the wider community in educational work. The introduction of Reggio alternative pedagogy in the educational system in Croatia is at the very beginning, while it is recognized worldwide and is becoming an integral part of the education system. The foundation of Reggio pedagogy is enabling the child's independent development, while encouraging imagination and cooperation. Therefore, the subject of the paper is to describe Reggio pedagogy as a community that is constantly learning and striving to provide children with a new view of the world.

Key words: *alternative pedagogy, child, environment, educator, a hundred languages*

1. UVOD

Tradicionalne metode poučavanja djece u predškolskim ustanovama značile su primjenu tradicionalnih vrijednosti poput poslušnosti, bez uvažavanja djeteta, njegovog mišljenja i interesa. Dijete je moralo znati i poštivati pravila, a igre su često vođene od strane odrasle osobe uz vremensko ograničenje. Mijenjanjem pogleda na dijete, suvremena pedagogija donosi velike promjene u predškolskoj pedagogiji. Veliki utjecaj ostavljaju i alternativne pedagogije, od kojih je Reggio pedagogija svakako pridonijela osuvremenjavanju pristupa djeci rane i predškolske dobi. Dakle, jedan od alternativnih pravaca jest i Reggio pedagogija koja je nastala od strane Loris Malaguzzija kao idejnog začetnika u Italiji. Misao vodilja u stvaranju te pedagogije bilo je okruženje koje potiče dijete na samostalno istraživanje i konstruiranje znanja, uz istodoban osjećaj topline i sigurnosti. Glavna teza Reggio pedagogije jest da je učenje najbolje ako je u uvjetima slobodne igre. Tako Reggio pedagozi koriste istraživanje, usmjeravanje djeteta i razvoj njihova potencijala uz slobodno kretanje, kreativnost i različite druge tehnike za razvijanje samosvijesti. Dijete u takvom vrtiću ostvaruje i upoznaje svoja osnovna prava koja mu pripadaju već samim rođenjem, te je dijete u središtu svega (Rajić, 2008). Reggio pedagogija sve se češće implementira u vrtiće diljem svijeta pa primjerice u Njemačkoj gotovo svi vrtići primjenjuju njezina načela. U Reggio pedagogiji vrlo je važan odnos odgojitelja, djece, roditelja i okoline, a dijete može koristiti *sto jezika* u prostoru koji ga okružuje (Rigatti, 2000). Dijete je slobodno u svom kretanju i izražavanju mišljenja, kreativnosti i ekspresivnosti, što je glavna odlika i prednost ove pedagogije.

Stoga, predmet ovog završnog rada je prikazati osnovne karakteristike Reggio pedagogije, od njenog postanka do današnje primjene. Ciljevi rada odnose se na definiranje karakteristika i povijesnog razvoja navedene alternativne pedagogije, na opis važnosti istraživačkih djelatnosti, na način komuniciranja djeteta i prostora kao trećeg odgajatelja. Također, cilj rada je analizirati pristup Reggio pedagogije u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u Hrvatskoj, te prikazati zašto su vrtići koji primjenjuju Reggio pedagogiju, zajednica učenja.

Rad je strukturiran u šest poglavlja. Nakon uvodnog dijela, slijedi povijesni prikaz nastanka Reggio pedagogije, kroz opis osnova pristupa i slike o djetetu. Nadalje, drugo poglavlje donosi opis karakteristika Reggio pedagogije, uz prikaz uloge prostora kao

trećeg odgajatelja, važnosti istraživačkih aktivnosti i oblika komunikacije djece kroz *sto jezika*. Četvrtim poglavljem opisuje se uloga odgajatelja u Reggio pedagogiji te važnost kreativnost i ekspresivnosti za učenje. Peto poglavlje opisuje implementaciju ove pedagogije u odgojno-obrazovne sustave za rani i predškolski odgoj i obrazovanje u RH, važnost aktivnog uključivanja roditelja i zajednice te zašto je Reggio vrtić zapravo zajednica koja uči. Zaključna razmatranja o zadanoj temi nalaze se u zaključku, nakon čega slijedi popis slika te Izjava.

2. POVIJESNI PRIKAZ I RAZVOJ REGGIO PEDAGOGIJE

Odgojno-obrazovna praksa se u velikom dijelu svijeta temelji na takozvanoj tradicionalnoj koncepciji odgoja i obrazovanja, ali se u novije vrijeme javljaju mnogi alternativni pristupi koji joj pariraju. To su pedagoške alternative koje pokušavaju pratiti novu društvenu situaciju te se temelje na socijalizaciji oslonjenoj na idejama demokratizma i vrijednosti društva. Takav oblik obrazovanja razvio se u većini zapadnoeuropskih zemalja, a u Hrvatskoj nešto sporije. Rogović (prema Rajić, 2008) govori kako je kasnije došlo do pada totalitarističkih država, promjena načina gledanja na individuu i društvo, pa i na aspekte svakodnevnog života, a kao posljedica toga oživjeli su razvoji i alternativnog školstva. Takav novi način razmišljanja pretoči se u čitav niz realizacija odgojno-obrazovnih sustava alternativnog tipa (Rajić, 2008). Jedna od alternativnih pedagogija koja se razvijala kroz dvadeseto stoljeće jest i Reggio pedagogija.

2.1. Osnove Reggio pristupa

Svako se dijete rađa s temeljnim slobodama i pravima koje pripadaju svim ljudskim bićima. No, ipak, obzirom na njegovu psihičku i tjelesnu nezrelost, nameće se potreba isticanja posebnih prava djeteta na zaštitu. Sve to nalazi se u Konvenciji o pravima djeteta (1989) koja sadrži univerzalne standarde koje države potpisnice moraju jamčiti svakom djetetu. Također, određeno je da u svim ustanovama koje su na bilo koji način involvirane u rad s djecom ili ih zbrinjavaju, najbolji interes djeteta mora imati prednost. Prava djece su sveobuhvatna, univerzalna i bezuvjetna prema Konvenciji o pravima djeteta (1989). Dakle, Konvencija o pravima djeteta je dokument koji osigurava da se sva prava koja djeci pripadaju po rođenju, primjenjuju u svim

ustanovama koje rade na odgoju, zbrinjavanju, edukaciji i čuvanju djece. To se primjenjuje u tradicionalnim načinima ranog predškolskog i školskog odgoja, a posebice u alternativnim oblicima koji su se u novije vrijeme javili.

Odgovitelj tako vidi dijete kao osobu koja ima prava i potrebe i vidi ga obzirom na to što dijete zaista jest, a ne što bi trebalo postati. Vidi ga kao biće koje ima potrebu za ljubavi, pažnjom, sigurnošću, zbrinjavanjem te prehranom, ali i kao osobu s potencijalima, znatiželjnu i motiviranu za upoznavanje okoline (Valentine, 2006). Prava djece su važna misao vodilja i za Reggio pristup.

Reggio pristup je alternativna pedagogija koja se primjenjuje u odgojno-obrazovnom radu ustanova ranog i predškolskog odgoja djece. Začetnik ovog alternativnog pristupa jest Loris Malaguzzi, a svoje temelje ova pedagogija nalazi u sociokulturnoj teoriji razvoja Leva Vygotskog, sovjetskog psihologa koji je tvrdio da djeca i odrasli svoje teorije i znanja konstruiraju iz odnosa koje izgrađuju s drugim ljudima u okolini. Malaguzzi je rođen 1920. u Corregiu, pokrajini Reggio Emilija u Italiji gdje je odrastao usred Drugog svjetskog rata i drugih okolnosti. Diplomirao je pedagogiju i svoj je radni vijek započeo kao učitelj u osnovnoj školi. Usavršavao se na području psihologije odgoja i obrazovanja i utemeljio je stoga psihološko – pedagoški centar u Reggio Emiliji gdje je radio više od dvadeset godina. Zajedno sa zajednicom i lokalnim vlastima u regiji, sudjelovao je u nastanku i razvoju mreža lokalnih vrtića. Završetkom rata, čuo je za skupinu žena koje su izgradile školu za djecu gdje će djeca stjecati vještine kritičkog razmišljanja, a suradnjom s njima, postavljeni su temelji Reggio pedagogije (Axelsson, 2017). Dakle, Reggio pristup ima svoje korijene u talijanskoj pokrajini i utemeljen je od strane pedagoga i učitelja Malaguzzija.

Osnovne značajke Reggio pristupa su da promiče sliku djeteta kao snažnog i sposobnog aktera u svom vlastitom učenju. Odgoj i obrazovanje koje promiče Reggio pedagogija rezultat je dugotrajnog procesa koji se još uvijek razvija, a temelji se na učenju i poučavanju te istraživanju i umjetničkom izražavanju. Obilježava ga jedinstveni uzajamni odnos učenja između odgojitelja i djece te se pozornost posvećuje detaljnom promatranju i dokumentiranju učenja. Sam proces učenja važniji je od konačnog rezultata (Valentine, 2006).

Reggio koncepcija je otvorena teorija koja se stvara i razvija kroz praksu i koja se stalno propituje u praksi. To je koncepcija indirektnog poučavanja i stvaranja te se naziva pedagogijom slušanja, pedagogijom ruku ili pedagogijom istraživanja, jer ističe pravo svakog djeteta da bude saslušano i prihvaćeno te je otvorena za potencijale sve djece i njihovo zajedništvo. Najveću važnost Reggio pedagogija pridaje slici odgojitelja o djetetu kao snalažljivom, kompetentnom i snažnom biću, koje je bogato potencijalima, znatiželjom za upoznavanje i istraživanje okoline te spremno za interakciju s drugima (Slunjski, 2001). Sukladno tome, dijete ima pravo na sretno odrastanje i autentičan razvoj. Također, Slunjski je navela i pravo djeteta na razumijevanje i razvijanje svojih potencijala, pravo na povjerenje u odrasle i njihovo povjerenje te pravo na podršku odraslih koja će omogućiti razvoj djetetovih konstruktivnih strategija mišljenja i djelovanja. Drugim riječima, prema Slunjski, (2001) osnovna načela Reggio pristupa su :

- a) Slika o djetetu kao kompetentnoj osobi;
- b) Kvalitetni odnosi i interakcije važni su unutar svih dijelova sustava;
- c) Vrijednost uloge materijala;
- d) Shvaćanje prostora kao trećeg odgajatelja;
- e) Shvaćanje djece i odgojitelja kao partnera učenja;
- f) Odstupanje od propisanog kurikuluma u korist omogućavanja i pridržavanja procesa učenja;
- g) Vrijednost dokumentiranja odgojno-obrazovnog procesa;
- h) Simbolički jezici djeteta

Reggio pristup je zadnjih tridesetak godina razvio vlastita filozofska i pedagoška stajališta, metode i organizaciju školstva. Taj pristup njeguje dječji intelektualni razvoj kroz sustavno bavljenje simboličkim reprezentacijama. Djecu se ohrabruje da istražuju svoje okruženje i da se izraze koristeći sve raspoložive kognitivne, komunikativne ili izražajne jezike. Reggio pedagogija tako pruža mogućnost stvaranja veza ili partnerstva i čini aktivnost čiji je dio istraživanje vlastite kulture. Reggio pedagogija pruža djetetu novi pogled na svijet, ali i odgojiteljima pruža novi pogled na dijete kao osobu koja je sposobna samostalno učiti (Edwards i sur., 1998).

Dakle, osnovne postavke Reggio pedagogije govore kako je dijete prije svega kompetentna osoba koja ima vlastite simboličke jezike i s odgojiteljem je u odnosu

partnera kada je u pitanju učenje. Također, u toj je pedagogiji prema Edwards i sur., (1998) važna upotreba prostora, materijala, dokumentiranja i svih drugih pomoćnih procesa, kao i dokumentiranje cjelokupnog odgojnog procesa, kako bi dijete imalo šansu za najbolji mogući napredak, rast i razvoj.

2.2. Slika o djetetu u Reggio pedagogiji

Sve što se događa u Reggio ustanovama u smislu učenja i podučavanja, pa i odnosi te profesionalni razvoj, proizlazi iz najvažnijeg čimbenika – slike djeteta. Umjesto da se dijete vidi kao osobu koja s nestrpljenjem čeka da ga se napuni znanjem, Reggio pedagogija vjeruje u dijete s neograničenim potencijalom koje je željno komuniciranja i pridonosenja svijetu te smatra da dijete ima temeljno pravo ostvarenja i proširenja svojeg potencijala. Dijete je radoznalo, spremno preuzeti odgovornost za svoje učenje, dijete koje sluša i kojeg se sluša, dijete s potrebom da bude voljeno i dijete koje ima potrebu biti cijenjeno. Dijete ima pravo biti priznato kao subjekt pojedinačnih, pravnih, građanskih i socijalnih prava, izvor i konstruktor vlastitog iskustva čime postaje aktivni sudionik u organiziranju svog identiteta, sposobnosti i autonomije (Valentine, 2006). Dakle, temeljno stajalište Reggio pedagogije jest da je dijete radoznalo i komunikativno biće koje već od rođenja uspostavlja aktivan odnos s predmetima i osobama koje ga okružuju i tako utječu na vlastiti razvoj. Istraživačka priroda djeteta potiče ga na konstruktivno učenje i konstruiranje znanja. U Reggio pedagogiji dijete se ne doživljava kao pasivni primatelj znanja, već kao potencijalno, jako, snažno, kompetentno dijete povezano s odraslima i drugom djecom (Nenadić-Bilan, 2014). Ovaj pristup daje važnost dječjoj samosvijesti i blagostanju koje razvijaju u odnosima s drugima te postaje cijenjena osoba i ima podrške kroz kolektivne napore i trud. Bitno je da djeca razumiju druge osobe i njihove odnose prema njima, što osjećaju i misle o njima te kako je doprinos pojedinca važan za dobrobit zajednica. Prema Edwards i sur., (1998) Reggio pedagogija potiče učenje i interakciju kako bi poboljšala odnose među djecom, a odgojitelji stvaraju takve uvjete kojima pospješuju interakcije.

Jedan od najzanimljivih elemenata Reggio pristupa je važnost izražajne umjetnosti kao sredstva za učenje. Kreativnost je dio svakodnevnih aktivnosti i djecu se potiče na sudjelovanje u raznim izražajnim aktivnostima poput: igrama, glumi, igri sjena, lutkarstvu, plesanju, pjevanju, keramičkom izražavanju. Kroz te aktivnosti stvara se određena slika o djetetu kao osobi s pravima i potrebama, te osobi koja je individualno

samostalno kreativno biće, potiče važnost razvoja svih područja učenja i razumijevanja kod djeteta, a ne samo jezički i logički aspekt. Dok su aktivnosti opismenjavanja i računanja svakako važne, ipak je važno znati i da ekspresivna umjetnost ima svoju ulogu u stvaranju osobnosti djeteta (Valentine, 2006). Dijete je već biološki disponirano za istraživanje i komunikaciju, ali ga je ponekad potrebno potaknuti na isto. Malaguzzi (2000) kao autor smatra da se u rad vrtića moraju implementirati tri osnovna prava djeteta: pravo djeteta na razumijevanje i razvijanje potencijala, pravo na povjerenje u odrasle i od odraslih i pravo na podršku odraslih (Edwards, 2002). U Reggio pristupu ne postoji izoliranost ni u kojem obliku, već se smatra da je dijete intrinzično motivirano na učenje te da interpretira i razumije svijet oko sebe i u njemu. Stoga, nije potrebno vanjsko motiviranje djeteta na učenje već je dijete potrebno shvatiti kao osobu koja aktivno surađuje u konstruiranju svog znanja. Dijete posjeduje aktivan odnos prema okolini, a učenje je rezultat interakcije između djetetovog iskustva i okruženja (Valjan Vukić, 2012).

Dakle, dijete se shvaća kao osobu bogatu potencijalima koja je zainteresirana za stupanje u interakciju sa svojim okruženjem, koja aktivno uči i komunicira sa skupinom. Djeca su prije svega aktivni građani s pravima kojima oblikuju život i suživot u vrtićkoj zajednici.

3. KARAKTERISTIKE REGGIO PEDAGOGIJE

3.1. Prostorno okruženje kao treći odgajatelj

Prostor je kao živi sustav koji se konstantno mijenja. Osim fizičkog prostora, on uključuje način na koji je vrijeme strukturirano i ulogu koju ima u igri i učenju (Valentine, 2006). Ono uvjetuje način na koji se djeca osjećaju i kako se ponašaju što uvelike utječe na kvalitetu života. U Reggio pedagogiji postoji velika povezanost između usklađivanja odgojno-obrazovnog prostora s prirodnim ritmom djeteta. Djetetu je tako potrebno da ima okruženje koje će mu pružiti dovoljno mjesta za pojedinu aktivnost ili istraživanje. Dijete se ne smije požurivati, prekidati ili odrediti trajanje aktivnosti već treba imati dovoljno prostora za procesuiranje informacije kako bi dostiglo novu razinu znanja (Edwards i sur., 1998). Okruženje svojim izgledom i organizacijom djeci pruža osjećaj slobode i ugodnog druženja te ih potiče na

istraživanje. Njegova efikasnost očituje se kroz organizaciju prostora koja pruža djeci priliku za ostvarivanje susreta, komunikaciju, stvaranje prijateljstva i omogućuje izbor djeteta, nudi rješavanje konflikata i situacija u kojima se dijete nađe te refleksiju. Prostor predstavlja skupinu te je odraz svih pojedinaca koji borave u tom prostoru. Važnost uređenja prostora tako je tako dio aktivnosti u Reggio pedagogiji. Prostor je povezan u jednu cjelinu i nema zasebnih soba, već su one otvorene prema središnjem trgu. Djeca se mogu slobodno kretati unutar prostora cijele ustanove što podupire ideju sudjelovanja, interakcije i otvorenosti. Mnogo se pažnje pridaje odabiru namještaja, organizaciji multi-senzornog prostora i materijala. Tako organiziran prostor potiče djecu na istraživanje i samostalno otkrivanje okoline. Djeca su slobodna pomicati namještaj i izgrađivati nova mjesta za igru, pa ni jedna Reggio rana i predškolska ustanova ne izgleda onako kako izgleda na početku godine (Valentine, 2006). Prostor već sam po sebi uvelike odražava kulturu ljudi koji su ga stvorili, pa okruženje u Reggio pedagogiji znači svijetlije boje zidova, svjetlost koja ulazi kroz prozore, zelene biljke i ostale detalje (Edwards i sur., 2001).

Kako djeca najviše vremena provode u prostoru odgojno-obrazovne ustanove, važno je da isti bude prilagođen njihovim interesima i potrebama, da bude zanimljiv, interaktivan i poticajan kako bi dijete moglo pravilno učiti. Stoga, Reggio pedagogija prostoru pridaje veliku pažnju u cjelokupnom procesu učenja i odgoja.

Različiti materijali nalaze se u prozirnim kutijama kako bi bili lakše dostupni djeci, a istaknuto mjesto zauzimaju neoblikovani materijali. Njihova upotreba omogućuje djetetu izražavanje svojih estetskih interesa i mogućnosti. Jedan od elemenata koji je važno izdvojiti svakako je zrcalo koje se koristi na razne načine. Zrcala mogu visitisa stropa iznad stolova, u razini poda ili biti dio mjesta za igru. Upravo korištenje zrcala omogućava djetetu da razumije samog sebe u odnosu na okruženje u kojem se nalazi. U tom procesu značajne su i boje pa se u Reggio pedagogiji izbjegava korištenje jarkih boja za bojanje zidova te koriste svijetle ili bijele boje zidova, a zidove ukrašavaju dječji radovi, čime se naglašava središnje mjesto koje zauzima dijete (Nenadić-Bilan, 2014). Prostorno okruženje je stoga mnogo više od samog mjesta učenja i poučavanja. Ono je središnja komponenta usvajanja znanja i istraživanja, pa upravo zato, mnogi reggio odgojitelji prostor smatraju *trećim odgajateljem* (Valentine, 2006). Prostor, izbor materijala te način na koji odgojitelji organiziraju prostor postaju motivacija

djetetu za istraživanje. Dječji vrtić kao mjesto za kognitivni i socijalni razvoj vodi računa o odabiru materijala i njegovom smještanju u prostoru kako bi bio poticajan za interakciju, razgovor među sudionicima. Dobro planiranim prostorno-materijalnim okruženjem osigurava se rast i razvoj svakog pojedinog djeteta. Takvo okruženje doprinosi stvaranju kulture i osigurava suradnju odgojitelja i roditelja (Edwards i sur., 1998). Primjer organizacije Reggio prostora u vrtiću (Slika 1.) prikazuje prostor pun nježnih boja, puno prirodnog svjetla, kutije s raznovrsnim materijalom za poticanje kreativnosti, stol za dječju kreativnost, mnogo igračaka i drugih alata koji omogućavaju kreativnu ekspresiju djeteta.

Slika 1. Primjer organizacije prostora u Reggio vrtiću, (Izvor: Mrežne stranice Glebe Reggio Centre)

Reggio prostor djecu potiče na kooperativnost, slobodu izražavanja, otvorenost za preuzimanje rizika i eksperimentiranje djece, treba biti zasnovan na načelima autonomije i dobrovoljnosti, na uživanju sudionika i afirmaciji povjerenja (Slunjski, 2012). Prostor prenosi mnoge poruke od kojih je najznačajnija ona da je mjesto na kojem su odrasli osigurali kvalitetu učenja djece, time što su organizirali djeci osjećaj slobode i mogućnosti ugodnog druženja. Prostor je oblikovan tako da omogućuje susret, komunikaciju i stvaranje prijateljstva, pruža djetetu izbore, potiče i podupire rješavanje problema. Thornton i Brunton, (2010) naglašavaju da kvaliteta organizacije prostora u Reggio vrtićima predstavlja veliku vrijednost jer isti ima aktivnu ulogu u određivanju načina na koji djeca uče. Prema Rinaldi (2006) za djecu mora postojati mjesto gdje mogu biti kreativna, birati, istraživati, razmišljati i procjenjivati, sudjelovati u projektima, komunicirati i imati privatnost. Uz djecu, prostor ima važan

značaj za odgojitelje jer predstavlja mjesto za učenje, susret s kolegama i razmjenu iskustva te privatnost. Također, uloga prostora za ostvarivanje suradnje s roditeljima omogućuje upoznavanje rada s djetetom i skupinom, susret s drugim roditeljima, izražavanje stava i mišljenja (Rinaldi, 2006).

Prostor, dakle, omogućava stvaranje ozračja koje nalikuje obiteljskom, što olakšava djeci kreativnost, učenje i proširenje znanja. Također, važan je i za roditelje i odgojitelje koji borave u tom prostoru jer omogućuje bolju suradnju s kolegama i razmjenu iskustva. Stoga, nije čudno da je prostor *treći odgajatelj* u Reggio pedagogiji.

3.2. Istraživačke aktivnosti djece u Reggio pedagogiji

Djeca koja borave u vrtićima najbolje uče kada čine nešto u aktivnostima i situacijama gdje su izvorno zainteresirani razmjenjujući pritom znanje s odraslima i drugim vršnjacima. Djeca konstruiraju svoje teorije i objašnjenja, te ih dograđuju zajedno s odgojiteljem te grade kulturu istraživanja, refleksije, dijaloga i angažiranja (Slunjski, 2001). Istraživačke aktivnosti tako su dio svakodnevnog rada na određenim projektima u Reggio pedagogiji i djeca svakodnevno istražuju probleme kroz različite aktivnosti. Rad na projektima pomaže djeci da dublje i bolje shvaćaju događaje i stvari u okolini te da dožive nova iskustva. Kroz rad na projektima, djeca donose vlastite odluke čime se povećava njihovo samopouzdanje i želja za daljnjim učenjem. Upravo istraživačke aktivnosti uključuju: izravno promatranje, postavljanje pitanja, predstavljanje opažanja, ideja, uspomena i osjećaja kao i zamišljanje novih spoznaja na najrazličitije načine (Edwards i sur., 1998).

Projekt može započeti nekim zanimljivim događajem, idejom ili problemom te se pomoću različitih istraživačkih aktivnosti pronalaze nove informacije, stjeću nova znanja i vještine. U projektu se tako koriste različite tehnike i dokumentiranje napretka, kako bi se kasnije lakše razumjeli načini na koje se djeca razvijaju i uče. Prema Slunjski, (2012) za ostvarivanje dobrog istraživačkog pristupa važno je:

- a) Dobro pripremiti okruženje;
- b) Pažljivo slušati dijete različitim tehnikama slušanja;
- c) Biti spreman na prihvaćanje dječjih ideja i na provođenje ideja;
- d) Imati znanja o materijalima, vještinama, suradničkom radu i kako podržati suradničke aktivnosti djece;

e) Posjedovati fleksibilnost odgojitelja i cjelokupne organizacije

Kada se govori o projektima, misli se na "*...sklop aktivnosti u kojima jedno ili više djece proučava neku temu ili problem uz primjerenu podršku odgojitelja*" (Slunjski, 2012, str. 21). Sam tijek rada na projektima nije moguće unaprijed planirati ili strukturirati, kao ni odrediti točno vrijeme trajanja ili smjer. Međutim, postoje faze istraživačkog rada koje se dijele na: istraživanje, izražavanje, raspravljanje, ponovno istraživanje i novo izražavanje. Kroz razgovor i promatranje djece te uočavanje njihovog interesa, odgojitelji s djecom biraju problem kojim će se baviti te to može biti početak novog projekta. U projektnom radu odgojitelj ne planira unaprijed aktivnosti već-sukladno potrebama i interesima djeteta (Slunjski, 2001).

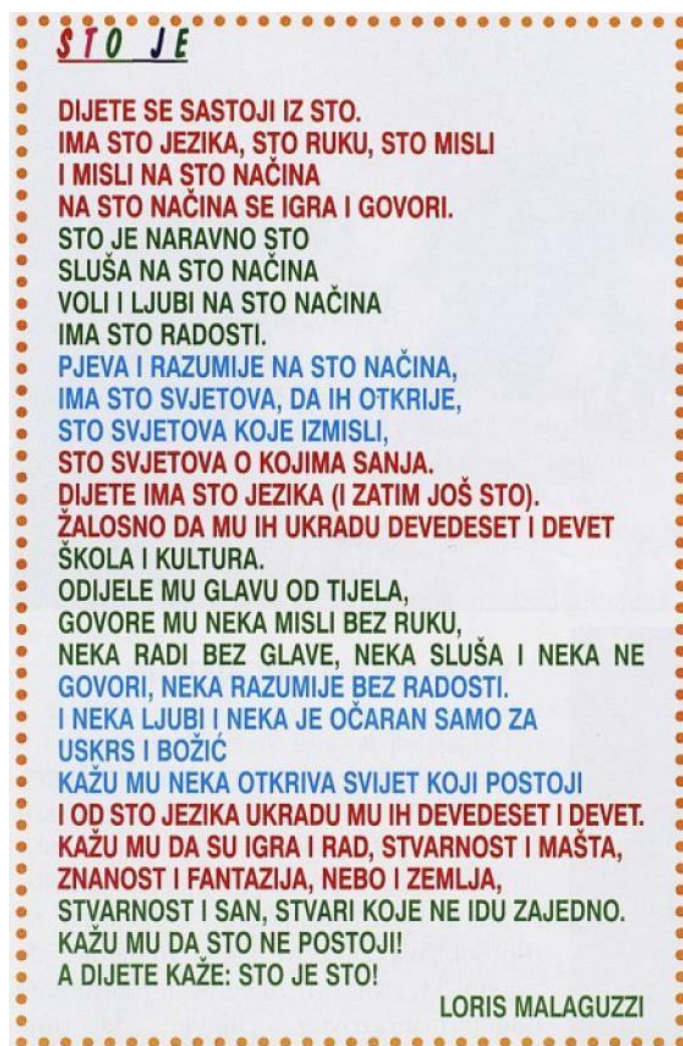
Uporište projektnih aktivnosti nalazi se u učenju putem činjenja, zajedničkim raspravama djece i odgojitelja o vlastitim iskustvima učenja.

Istraživačke aktivnosti djeteta moraju sadržavati različita područja učenja pa je potrebno osmišljavati nova okruženja za učenje koje će razviti različite mogućnosti. Tako je važno učenje i istraživanje prirodoslovnih pojmova, matematičkih pojmova, učenje o čovjeku, zajednici i kulturi te jezično-komunikacijskom okruženju (Slunjski, 2012). Dakle, rad s djecom u koncepciji reggio pedagogije se ostvaruje upravo kroz razne istraživačke projekte.

3.3. Sto jezika djeteta

Temeljno stajalište Reggio pedagogije jest viđenje djeteta kao aktivnog, kreativnog i kompetentnog bića koje se izražava na brojne načine, odnosno *govori stotinu jezika* (Nenadić-Bilan, 2014). Kako Malaguzzi tvrdi, dijete osim što ima stotinu jezika, ima i sto ruku, misli na sto načina, igra se i voli na sto načina, pjeva i razumije na sto načina (Rigatti, 2000, str. 33). Tako se na dijete gleda kao na jakog, sposobnog stvaratelja vlastitog znanja i kao na subjekt s pravima.

Vezano uz temu djetetovog izražavanja na stotinu različitih načina, Malaguzzi (2000) je napisao pjesmu (Slika 2).

Slika 2. *Sto jezika djeteta prema Malaguzziju, Rigatti, Z. (2000.)*

Dakle, dijete govori, sanja, ljubi, razumije, igra se, otkriva na stotinu jezika koje dobiva već samim rođenjem, a onda je to potrebno dodatno poticati kroz razvoj već od najranije dobi u ustanovama za odgoj i obrazovanje.

U Reggio pedagogiji se izuzetno cijeni i njeguje djetetovo kreativno izražavanje putem različitih oblika ekspresivnih djelatnosti u čemu se upravo očituje *sto jezika* djeteta. Tako dijete ima vizualno, glazbeno, kinetičko, matematičko, znanstveno i druga znanja, odnosno jezike kojima komunicira. Kreaktivnost je djetetov način mišljenja, izražavanja i spoznaje te se izražava kroz interpersonalnu razmjenu iskustava. Naglašavajući umjetničko izražavanje djetata, što reggio odgojitelji konstantno potpomažu i potiču, djeca se ohrabruju da se umjetnički izražavaju kako bi objasnila i stvorila vlastita iskustva (Nenadić-Bilan, 2014).

Prema istraživanju koje je proveo Howard Gardner 1983. godine o važnosti umjetničkog izražavanja i korištenja *stotinu jezika* djeteta, došlo se do različitih spoznaja. Tako je primjerice istaknuto da djeca imaju ogroman kapacitet za razmjenu osjećaja i emocija te da mašta ima veliku ulogu u djetetovom znanju i razumijevanju. Također, istaknuto je da uključenost u izražajnu umjetnost omogućuje djeci da ponovno posjećuju predmete interesa, da koriste neverbalne jezike, geste, poglede, emocije, mimike, da potiču upotrebu svojih unutarnjih i vanjskih osjetila za bolje razumijevanje. Dakle, djeca su akteri vlastitog učenja i poticanjem njihove kreativnosti i izražavanja, potiče se na razvoj, istraživanje i rješavanje problema. Učenje se tako uvijek odvija unutar grupnog okruženja jer Reggio odgajatelji vide interakciju i razmatranje gledišta kao osnovni dio procesa učenja (Valentine, 2006).

Drugim riječima, djeca govore stotinu jezika te je iste potrebno razvijati do punog potencijala kako bi svako dijete ostvarilo najveći mogući potencijal svog razvoja.

4. ULOGA ODGAJATELJA U REGGIO PEDAGOGIJI

4.1. Odgojitelj kao stalni istraživač procesa učenja u Reggio pedagogiji

Odgojitelj u Reggio pristupu svoj rad i prostorno okruženje bazira na mogućnosti aktivnog i autentičnog stjecanja iskustva djece, osiguravajući tako razvoj potencijala djeteta u kontekstu grupnog učenja. Bitan je, dakle, način na koji organizira svoje vrijeme i stil rada, kako planira kurikulum i dnevne aktivnosti. U tome pomaže poznavanje osobnog ritma i karakteristika svakog djeteta, kroz pažljivo promatranje i slušanje djeteta. Odgojitelj s djecom mora razgovarati, postavljati im pitanja, pritom se upoznavajući s njihovim idejama, hipotezama i teorijama, što odgojitelja čini stalnim istraživačem procesa učenja. Kroz taj proces odgojitelj sluša dijete, interpretira njihove aktivnosti, promišlja daljnje smjerove kretanja aktivnosti i ponovno sluša djecu. Djetetu daje priliku da se izrazi kroz razne kreativne načine – kroz crtanje, slikanje, modeliranje, kolaž i slično. U cijelom procesu važno je da promatra djecu i bilježi reakcije te dokumentira odgojno-obrazovni proces. Stoga se može reći da je dokumentacija temeljni alat za razumijevanje djeteta jer omogućuje shvaćanje dječjeg procesa učenja i usmjeravanja njihova interesa.

Prema Slunjski (2001) odgojitelj je:

- a) Partner djeci u učenju;
- b) Osoba koja omogućuje razvoj kurikuluma;
- c) Osoba koja izaziva djecu na razmišljanje;
- d) Osoba koja dokumentira diskusije i aktivnosti djece;
- e) Osoba koja brine o djeci i osigurava stalni osjećaj pripadanja;
- f) Posrednik koji ohrabruje djecu da vode vlastite rasprave;
- g) Osoba koja i sama konstantno uči i istražuje te svoja mišljenja i opažanja dijeli s kolegama.

Također, odgojitelj mora u odnosu učenja i poučavanja upoznati dijete kao individualnu osobu i stvoriti povjerenje s njom kako bi se razvio odnos. Odgojitelj mora poštivati dječje teorije i hipoteze dopuštajući djeci da donose netočne zaključke iz kojih mogu učiti. Kao takav, odgojitelj mora promatrati cjelovit proces učenja ulazeći pritom u odnos s djetetom. Tako Reggio odgojitelji troše mnogo vremena na promatranje djece u različitim aktivnostima kako bi se približili dječjem razumijevanju. Proces promatranja je zapravo djelomično i subjektivan, jer se može shvatiti iz različitih gledišta. U Reggio vrtiću se odgojitelji minimalno jednom tjedno okupe kao grupa kako bi analizirali svoje doživljaje i zaključke s ostalima, uključujući i pedagoga ili psihologa kao stručnjaka. Ključ tih susreta je dijalog i rasprava o projektnom radu i razmjena razmišljanja i mišljenja. Tako odgojitelji imaju priliku koristiti dokumentaciju praćenja odgojno-obrazovnog procesa te u refleksijama s kolegama donijeti određene zaključke o istoj (Valentine, 2006). Refleksije omogućavaju razmjenu iskustva učenju koje se odvija u vrtićima i odgojitelji međusobno dijele vlastite doživljaje i ekspresije o procesima koji se odvijaju na njihovim radnim mjestima.

Osim toga, odgojitelj mora prepoznati puni potencijal kada je u pitanju kreativnost svakog djeteta i poticati isto u procesu učenja, te uz to omogućiti djeci razvijanje potencijala. Stoga, odgojitelji imaju obvezu da poštuju djetetove neobične ideje, da im ideje imaju vrijednost i da djeca slobodno rade bez ocjenjivanja, sudova ili kritika. Ipak, za djecu je važno da znaju da su nešto dobro napravili (Stevanović, 2004). Odgojitelj promiče učenje i razvoj djece, priprema okruženje, pruža skrb i komunicira s važnim vanjskim subjektima, teži profesionalnom razvoju, uključen je u aktivizam,

provodi sistematsko istraživanje o svom radu i profesionalnom razvoju. Svako je dijete protagonist vlastitog razvoja, sudionik u društvu i kulturi s pravom da govori iz vlastite perspektive i da djeluje na osnovu vlastitog iskustva u dijalogu, interakciji i pregovorima s drugima (Edwards i sur., 1998). Odgojitelji imaju zadatak poticati dječju kreativnost i proces učenja, pa su sve više svjesni potrebe slušanja i razmatranja različitih gledišta. Reggio odgojitelji moraju biti osobe koje su prirodno znatiželjne, kao i djeca, za učenje svijeta oko sebe. Moraju postati kompetentni u različitim umjetničkim aktivnostima (Valentine, 2006).

Dakle, odgojitelj ima važnu ulogu u cjelokupnom odgojno-obrazovnom procesu djeteta i svojim djelovanjem može doprinijeti djetetovoj kreativnosti i ekspresivnosti. Važno je da sve što zamijeti, dokumentira i kroz refleksiju s kolegama, analizira i prokomentira.

Kako je ranije rečeno, pedagoška dokumentacija je jedna od važnih osobitosti Reggio pedagogije i vrlo je važna u procesu učenja. Odgojiteljima pruža mogućnost boljeg razumijevanja djeteta, upoznaje ih s načinom na koje razmišlja, razumije i kako uči. Promatrajući, analizirajući i dokumentirajući dječje učenje, odgojitelji mogu razviti nove strategije vođenja djeteta kroz taj proces. Dokumentiranje nije samo prikaz krajnjeg rada već je puno više od toga, ono služi za procjenu onog što dijete može učiniti, kao i za ono što bi dijete moglo učiniti u datom trenutku (Valentine, 2006). Odgojitelj dokumentaciju koristi kao temelj za donošenje odluka u suglasju s djecom te time uspostavlja intelektualni dijalog sa skupinom djece i pridružuje im se u njihovu uzbuđenju i znatiželji. Svako dijete ima pravo na kompetentnog i dobro informiranog odgojitelja, a te kompetencije usavršava kroz praksu i refleksiju sa kolegama i drugim stručnjacima. Kompetentni odgojitelj tako svoje kompetencije usavršava kroz praksu, tijekom zajedničkog rada s djecom i drugim odgojiteljima, u procesu u kojem zajednički griješe i uče (Edwards i sur., 1998).

Iz svega navedenoga da se zaključiti da je uloga odgojitelja kreiranje i obogaćivanje okruženja djeteta za ostvarivanje kvalitetnijih uvjeta za usvajanje novih životno praktičnih znanja i vještina. Pritom, primjenjuje razne strategije praćenja napredovanja djeteta, s ciljem stvaranja novih uvjeta za usvajanje novih znanja.

4.2. Kreativnost i ekspresivne aktivnosti odgojitelja

Sustav ranog i predškolskog odgoja ima važnu ulogu u društvu i njegovu razvoju jer služi za pripremu djece na život u suvremenom društvu, stoga se ne smije zanemariti važna uloga koju kreativnost ima u razvoju i napredovanju društva (Kunac, 2015). Dijete svoje osjećaje i doživljaje ne izražava nužno samo riječima, već i kreativnim izražavanjem uz crtanje, slikanje, konstruiranje, glazbom, plesom. Slunjski (2013) tako ističe da u Reggio vrtićima mora postojati atelje kako bi djeca mogla učiti komunicirati putem jezika umjetnosti. U takvim vrtićima stoga često uz odgajatelje rade i atelieristi odnosno različiti profili školovanih umjetnika.

U Reggio pedagogiji kreativnost se smatra važnom dimenzijom života, odgoja i učenja pa je vrlo važna estetika koja postoji u prostoru. Estetika potiče senzibilitet i sposobnost povezivanja udaljenih stvari i značajan je aktivator učenja. To je zapravo *"...proces empatije koji stavlja u odnos self i predmet te predmete jedne prema drugima"* (Nenadić-Bilan, 2014., str. 30). Estetika je odnos brige i pažnje prema stvarima i svaka disciplina ili jezik, sastoji se od racionalnosti, imaginacije, emocija i estetike. U Reggio pedagogiji se izrazito cijeni i njeguje dječja kreativnost i u toj pedagogiji su odgojitelji više nego igdje svjesni kako trebaju razvijati sva područja učenja i razumijevanja, a ne samo logička ili lingvistička. Stoga, mnogi autori smatraju da kreativno izražavanje treba imati središnje mjesto u ranom i predškolskom kurikulumu (Nenadić-Bilan, 2014). Vrtić treba biti mjesto koje za djecu ima poticajnu okolinu za razvijanje kreativnosti, vještina i kompetencija (Kunac, 2015).

Prema Slunjski (2013) vještine koje su posebice važne za reggio vrtiće su:

- a) **Fluentnost** – sposobnost generiranja velikog broja ideja, riječi, rečenica, naslova;
- b) **Fleksibilnost** – sposobnost usmjeravanja različitih pristupa konkretnom problemu;
- c) **Originalnost** – sposobnost pronalaženja novih rješenja i odgovora;
- d) **Razrada** – širenje ideja;
- e) **Znatiteljja** – sposobnost ohrabriranja djece da propitkuju, zapitkuju i traže informacije;
- f) **Kompleksnost** – sposobnost koja razumijeva postizanje reda iz kaosa;

- g) **Preuzimanje rizika** – hrabrost nagađanja i izlaganja istih kritikama ili neuspjehu;
- h) **Mašta** – sposobnost izrađivanja mentalnih slika i prelazak iz realnosti.

Drugim riječima, svi navedeni elementi služe za sposobnost učenja i kreativnog izražavanja djeteta, a odgojitelj svakodnevno nalazi načine kako da sve to potakne na najbolji mogući način kod djetetovog razvoja i učenja.

Za kreativnost i stvaralaštvo su stoga potreba tri uvjeta – otvorenost, udaljenost od stanja ravnoteže i samopotvrđivanje. Stvaralaštvo u odgojno-obrazovnom procesu treba shvatiti kao slobodu djece, a dječji kontinuirani razvoj može se beskonačno usavršavati u pojedinačnim segmentima (Stevanović, 2004). Za sve navedeno vrlo su važni rani i predškolski odgoj i obrazovanje jer isti utječe na život djeteta. Za pozitivan razvoj važno je da se razvija što slobodnije, što manje izloženo potiskivanjima i kočenju od strane okoline, posebice odgojitelja i roditelja (Supek, 1987). Stoga, u ranim i predškolskim uvjetima Reggio pedagogije, kreativnost će se ponajprije razvijati ako se poštuju djeca i njihova pitanja i ako ih se usmjerava da samostalno pronađu odgovore, potičući pritom njihove ideje, vrijednosti i interese. Motivi koji potiču dijete ili odgojitelja na stvaralaštvo i korištenje kreativnih tehnika, nisu uvijek izravno vidljivi, ali ipak, nakon što su zadovoljne primarne biološke potrebe, prelazi se na zadovoljavanje drugih sekundarnih potreba. Tako se između ostalog, prelazi i na zadovoljavanje stvaralačkih potreba i apstraktnog rada kako bi se održala ravnoteža između motivacijskih uspjeha (Stevanović, 2004). Autor (isti) navodi tri osnovne komponente motivacije odgojitelja za kreativnost:

- a) Kognitivni motivi (potreba i želja da se radi na zadatku);
- b) Motivi koji pojačavaju ego (samopoštovanje, učinkovitost, nagrada, pohvala);
- c) Afilijativne komponente (usmjerene na stjecanje odobravanja od okoline).

Dakle, važno je da djeci bude omogućeno da budu kreativni. Svako dijete ima svoje individualne potrebe i upravo su one u središtu svih odgojno-obrazovnih procesa. Stoga, Reggio pristup zagovara da odgojitelj potiče dječju kreativnost kako bi se ono moglo razvijati i rasti (Kunac, 2015). Odgojitelji koji rade u odgojno-obrazovnim ustanovama su obrazovani stručnjaci, koji podučavaju korištenje kreativnih metoda u radu, kako bi poticali kreativno djelovanje kod djece i ostvarili okruženje primjereno

upravo za razvoj kreativnog izražavanja. Okolina za kreativan rad i aktivno sudjelovanje djece morali bi se temeljiti na humanističkom pristupu i dopuštati neovisan rad. Poticajna okolina stoga djetetu pruža izazove i podiže standarde njegove uspješnosti. Kod djece je zato važno da imaju mogućnost izražavanja i poticanja kreativnosti svaki dan u svojoj okolini. Kako bi se razvila kreativnost kod djece, važno je da sve navedeno bude ostvareno, a upravo odgojitelji i stručni suradnici, roditelji i drugi sudionici mogu doprinijeti ostvarivanju najvećeg potencijala djeteta kada je u pitanju kreativno izražavanje. Kada se govori o ulozi odgojitelja u poticanju kreativnosti, važno je znati da postoje dva različita pojma – kreativno poučavanje i poučavanje za kreativnost (Kunac, 2015). Prvo se odnosi na kreativne pristupe tokom rada kako bi učenje bilo zanimljivije i kako bi sadržaji bili bliže djeci, dok se poučavanje za kreativnost odnosi na poučavanje usmjereno ka razvoju kreativnog mišljenja. Najbolja je kombinacija – kombinacija oba pristupa za najbolji način postizanja kreativnosti kod djece (Kunac, 2015).

Dijete je samo po sebi kreativno, no ponekad ipak treba poticaj od strane okoline, odgojitelja, roditelja i drugih sudionika. Stoga, važno je da odgojitelj na prave načine potiče kreativnost i ohrabruje djecu da sudjeluju u ostvarivanju svojih kompetencija i afiniteta.

5. IMPLEMENTACIJA REGGIO PEDAGOGIJE U ODGOJNO-OBRAZOVNI SUSTAV ZA RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ U RH

5.1. Pristup Reggio pedagogije u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

Razvoj kvalitetne prakse u odgojno-obrazovnoj ustanovi je složen i zahtjevan proces do kojeg ne mogu dovesti sporadične inovacije i brza rješenja koja dovode do planiranih intervencija i inovacija, čineći specifičnost svake pojedine ustanove te ga nije moguće prenijeti iz jedne u drugu ustanovu. To je dugi istraživački proces usmjeren zajedničkom otkrivanju i proces koji se temelji na slobodnoj razmjeni i razvoju profesionalnih znanja te je bitno razumjeti sve važne aspekte određenog pristupa kako bi mogao biti kvalitetno implementiran u rad. Tako je i Reggio koncept evoluirao kroz godine jer se kontinuirano dograđivao i razvijao (Slunjski, 2012).

Prema Pohio (2009) Reggio pedagogija ima osnovne postavke u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i to:

- a) Uljudna i autentična komunikacija;
- b) Važnost okruženja;
- c) Suradničko učenje o malim skupinama;
- d) Pedagogija slušanja;
- e) Širenje ideja o stotinu jezika djece;
- f) Vizualno razmišljanje.

Primjer dobre prakse primjene Reggio pedagogije je Njemačka koja je napravila tzv. Berlinski model s čijim je procesom implementacije započeto već 1970-ih godina. Kasnije, u 1980-im godinama, iz jaslica i vrtića krenuo je snažan pokret u pravcu Reggio pedagogije. Njemački su se odgojno-obrazovni djelatnici prvi put uputili u Italiju 1981. godine kako bi iz prve ruke vidjeli kako funkcionira reggio koncept u praksi. Praktičari su se tada susreli s talijanskim stručnjacima i razmijenili iskustva te su dojmove o tome prenijeli kroz fotografije i zvučne prezentacije. Tako ilustrirano izvješće su objavili 1984. godine što je odigralo značajnu ulogu u širenju Reggio pedagogije. Iste je godine postavljena prva Reggio izložba koja je okupila oko 15.000 posjetitelja. Nadalje, za širenje Reggio pedagogije važan je bio broj stručnih posjeta i stažiranja, a kroz kasnije je godine osnovan i Dijalog Reggio Njemačka s namjerom utjecaja na praksu i način educiranja odgojitelja. Stoga, danas gotovo svi vrtićki pravilnici i kurikulumi u Njemačkoj koriste Reggio koncepciju o djetetu što potiče dokumentiranje i partnerstvo s roditeljima i okolinom. Sve veći broj timova u Njemačkoj tako ima Reggio standarde u vrtiću, pa Njemačka primjenjuje alternativne organizacije skupina, a odgojitelji se redovno specijaliziraju za rad u ateljeu, kazalištima (Balaguer i sur., 2014).

Razvoj kvalitetne prakse u vrtićima je dugotrajan proces koji zahtijeva određeni proces prilagodbe. Tijekom višegodišnjeg istraživanja hrvatskih ustanova ranog odgoja i obrazovanja, moguće je vidjeti da je odgojno-obrazovna praksa u Hrvatskoj višeslojna, dinamična i jako otporna na promjene (Balaguer i sur., 2014). Donošenjem novih zakona, kurikuluma ne utječe se na kvalitetu već se unatoč tome i dalje veliki napor ulaže u donošenje dokumenata kojima bi se trebala postići određena razina kvalitete. U tom je procesu razvidno važna motiviranost odgojitelja za njihovu implementaciju.

Nadalje, postoji nekonzistentan stav odgojno-obrazovne politike i prakse odgojitelja jer isti nemaju nužnu sustavnu podršku u svom radu te često dolazi do izmjena kojima se potrebno prilagođavati. Problem je i neadekvatno inicijalno obrazovanje odgojitelja koje bi trebalo biti usmjereno na razvoj širih kompetencija koje će mijenjati praksu. Primjerice, Učiteljski fakultet u Rijeci je prvi uspio inicijalno obrazovanje podići na petogodišnju sveučilišnu razinu i programe uskladiti sa suvremenim trendovima u obrazovanju. Problem je i neadekvatno profesionalno usavršavanje npr. kroz jednokratne oblike stručnog usavršavanja. Upravo zato, da bi se postigla dobra i adekvatna primjena Reggio pedagogije, važno je razvijati kvalitetnu praksu u hrvatskom sustavu odgoja i obrazovanja, ali i donositi određene promjene sukladno svjetskim trendovima (Balaguer i sur., 2014).

Ipak, u Hrvatskoj se ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja svakodnevno mijenjaju i razlikuju se od sredine do sredine. One postaju organizacije koje uče i zasnovane su na humanističkom pristupu teoriji i praksi. Humanističko usmjereni kurikulum temelji se tako na usmjeravanju djeteta na njegove sposobnosti umjesto na sadržaje obrazovanja (Slunjski, 2012). Ustanove u Hrvatskoj sve više potiču uvažavanje socijalnih, kulturnih i povijesnih čimbenika u radu odgojno-obrazovnih ustanova. Reggio pedagogija stoga sve više čini važnu pretpostavku kvalitete procesa koji se događaju u ustanovama i smatra se važnim poboljšati uvjete u kojima borave djeca. Tako aktivnosti djece nisu unaprijed određene već nastaju u dogovoru odgojitelja s djecom. Suvremeno shvaćanje djeteta u Hrvatskoj polazi od shvaćanja da je dijete istraživač, mislioc i znanstvenik te da nije *prazna ploča* već razumna osoba koja ima mnogo intuitivnih znanja o svijetu koji ga okružuje. Tako djeca danas sve više uče od rođenja i njihovo je učenje cjelovito, a ne rascjepkano. Uče kroz iskustva i najbolje uče u okruženju u kojem se osjećaju sigurno (Slunjski, 2012).

Vrtići u Hrvatskoj donekle implementiraju Reggio pedagogiju u svoj rad, primjerice Dječji vrtić Dječja igra iz Zagreba svojim radom djeci omogućuje učenje engleskog jezika, kraći rani program njemačkog jezika, sportski program, ritmiku i ples, zimovanja, ljetovanja i slično, sve uz kontinuirani trud i rad kako bi se djeci omogućile igra i učenje. U svom radu, ovaj vrtić svakodnevno osigurava okruženje u kojem će se djeca, ali i roditelji, osjećati dobrodošlo, zadovoljno i sretno. Sve to usmjereno je prema uvažavanju različitosti interesa i sposobnosti uz optimalan razvoj svih

potencijala, umijeća i vještina svakog djeteta. Slika 3. prikazuje jedan od prostora u tom dječjem vrtiću, pa je na slici vidljivo kako je prostor pun boja i raznih poticaja za učenje, npr. slova i brojeva, te dječjih radova, pribora za izražavanje kreativnosti i slično.

Slika 3. Organizacija prostora u DV Dječja igra (Izvor: Mrežne stranice DV Dječja igra)

Na Slici 4. vidljivo je dijete koje pohađa prethodno spomenuti dječji vrtić koje bojama ukrašava zid i time izražava svoju kreativnost.

Slika 4. Izražavanje dječje kreativnosti u DV Dječja igra (Izvor: Mrežne stranice DV Dječja igra)

5.2. Zajednica učenja

Ustroj nekog vrtića kao i cjelokupna orijentacija odgojno-obrazovnog procesa u njemu, može biti tradicionalna ili demokratska. Razina demokratski dječjeg vrtića ne ovisi o razini odgoja i obrazovanja kojom se bavi, već o kvaliteti odnosa svih sudionika i o cjelokupnom ozračju. Društveni odnosi znatno utječu na odgoj i obrazovanje, pa se primjerice, u tradicionalnim vrtićima stil komunikacije odgojitelja s djecom i cjelokupni njegov pristup, više baziraju na nadzoru i kontroliranju djece. Od djece se zahtjeva poslušnost i prilagodljivost, pa djeca moraju naučiti samokontrolu i samodisciplinu. To u načelu više nije poželjno, već se nastoji potaknuti sposobnost i pravo odlučivanja u onome što se čovjeku događa. Upravo zato, dječji vrtići trebaju sve više omogućiti razvijanje sposobnosti i vrijednosti i osigurati iskustvo življenja u demokratskom okruženju. To je proces koji dugotrajno traje. Zajednica koja uči je ukupnost ljudi povezanih u cjelinu. Njihove aktivnosti i uvjeti življenja međusobno su povezani i udruženi zajedničkim nastojanjem kontinuiranog učenja i međusobne razmjene ideja i znanja. Stvarati organizaciju koja uči znači redefinirati neku organizaciju kao zajednicu (Slunjski, 2006).

Stvaranje organizacije koja uči usmjereno je na stvaranje ozračja koje podrazumijeva drugačije načine kontrole, pregovaranje s djecom, sudjelovanje djece i poticanje raznih suradničkih oblika ponašanja. U tradicionalnim vrtićima, znanje je nepromjenljivo i nedodirljivo, a njegova vrijednost leži u njemu samom. Danas je više potrebno mijenjati praksu ustanova sukladno novim uvjetima, a odgajateljevo promatranje i proučavanje prakse stoga je od iznimne važnosti za unapređenje kvalitete odgojno-obrazovne prakse (Slunjski, 2006). Kontinuirano mijenjanje dječjih vrtića implicira potrebu kontinuiranog učenja svih subjekata procesa, pa da bi neka organizacija opstala, mora brzo učiti, čak brže od promjena u vanjskom okruženju. Ipak, to se ne može dogoditi mehanički, već se ista mora mijenjati sustavno. Svaki je dječji vrtić složeni organizam i kompleksni sustav pa se procesi i događanja u njemu ne mogu tumačiti bez promatranja povezanosti sa svim ostalim dijelovima. Stoga, u procesu učenja organizacije, važno je kontinuirano, fleksibilno raditi i usklađivati se s neplaniranim situacijama koje se događaju (Slunjski, 2011).

Definiranjem zajednice učenja koja je poznata u našem okruženju navodi na komparaciju s reggio pedagogijom koja zahtijeva konstantno učenje. Učenje se odnosi

na aspekt učenja djece, na učenje odgojitelja, roditelja i šire zajednice. Učenje je temelj djelovanja te pedagogije u kontekstu kreativnog izražavanja, samosvijesti, stjecanja mišljenja i drugih aspekata, pa je stoga vrtić koji primjenjuje ovu pedagogiju – zajednica koja uči (Slunjski, 2011).

5.3. Aktivno uključivanje roditelja i šire zajednice u odgojno-obrazovni rad

U Reggio vrtićima, roditelji su dio sustava i pristupa im se kao kompetentnim i aktivnim sudionicima. Oni su partneri u procesu odgoja i učenja djece čime se doprinosi kvaliteti obrazovno-odgojnog djelovanja (Slunjski, 2012). Ideja takve društvene uključenosti u odgoj i obrazovanje započela je 1970-ih godina i bila je tada inovacija, a ime je nastalo od Reggio pokrajine po kojem je koncept dobio ime. Društvo je štitilo odgojno-obrazovne ustanove od opasnosti birokracije i poticalo je zajedničko djelovanje između odgojitelja i roditelja. Sudjelovanje roditelja tako se razvilo u dvije različite forme. Prva forma je sustav društvenog upravljanja u jaslicama i predškolskim ustanovama koje su pod upravom rada, a druga kroz odbore u javnim školama. Takvo društveno upravljanje očitivalo se kao važan dio sadržaja i metoda Reggio pedagogije. Sudjelovanje roditelja i šire zajednice jednako je važno kao i sudjelovanje djece i roditelja. Ono povećava vrijednost Reggio pedagogije koja se temelji prije svega – na zajedništvu i suradnji. Suradnja s roditeljima iznimno je važna jer:

- a) Odgoj male djece nije moguće ograničiti samo na kućni odgoj i odgoj u vrtiću;
- b) U procesu učitelja nisu samo odgojitelji oni koji prenose znanje;
- c) Nema sumnje da roditelji imaju primarnu i jedinstvenu ulogu i trebaju zajednički učiti s djecom i odgojiteljima;
- d) Aktivno sudjelovanje osigurava dozu sigurnosti;
- e) Prisutnost različitih kultura i socijalnih podrijetla omogućuje djeci brži rast i razvoj unutar mnoštva različitosti;
- f) Doprinos obitelji smatra se kao nešto što obogaćuje odgojno-obrazovni proces;
- g) Pričanje i zajedničko provođenje vremena omogućuje stvaranje univerzalnih vrijednosti (Edwards i sur., 1998).

Reggio odgojitelji opisuju svoj pristup učenju i podučavanju kao pedagogiju odnosa jer se temelji prije svega na uvjerenju koje se uči uspostavljanjem veza između stvari,

koncepta i iskustava u interakciji s drugim ljudima i okruženjem. To je vidljivo na svim razinama, unutar i izvan vrtića. Sudjelovanje roditelja i zajednica jedno je od najznačajnijih pristupa Reggio pedagogije. Njihova je uloga temeljena iz povijesnih, kulturnih i političkih čimbenika koji stvaraju ideju sudjelovanja. Ovaj obrazovni pristup stoga ima snažne kulturne korijene koje nije uvijek lako razumijeti ali sudjelovanje roditelja i zajednice pomaže u stvaranju kontinuiteta u životu djece, u stvaranju uzajamne mreže komunikacije te u osjećaju vlasništva svih uključenih (Valentine, 2006).

Sudjelovanje roditelja i šire zajednice može se poticati na različitim razinama, a samo sudjelovanje počinje i prije nego što djeca krenu u vrtiće i škole. Također, roditelj sudjeluje u prilagodbi djeteta na sami vrtić, kroz različite aktivnosti koje će olakšati proces prilagodbe djeteta na novo okruženje (Jurčević Loznačić, 2016).

Proces pripreme započinje temeljnom izgradnjom slike o djetetu kao pojedinca prilikom integracije u vrtić i uključivanjem djeteta u obavljanje zadataka, poput izrade fotoalbuma, što može biti poticaj rasprave između djeteta i odgojitelja. Nadalje, od roditelja se traži aktivno uključivanje u dokumentacije procesa učenja te u svakodnevnoj suradnji s odgojiteljima s kojima se razmjenjuju mišljenja. Nadalje, roditelji sudjeluju u volontiranju, na predstavama, u odborima i kod istraživanja (Valentine, 2006).

Uz same roditelje uključuje se i šira zajednica od djedova i baka i drugih članova obitelji te susjeda, koji sudjeluju u odgoju i procesu učenja djeteta. Oni participiraju na različite načine i doprinose lakšem djetetovom prilagođavanju na nove radne procese i na novi prostor, pa ne čudi da Reggio pedagogija veliku važnost pridonosi sveukupnom sudjelovanju cijele djetetove okoline.

6. ZAKLJUČAK

Odgojno obrazovna praksa temelji se na tradicionalnim načelima koje je potrebno mijenjati i osuvremenjavati. Svojevrsnu promjenu donose alternativne koncepcije poput Reggio koncepcije. Reggio tako promiče sliku djeteta kao snažnog i sposobnog aktera u svom vlastitom učenju, takav suvremeni pristup odgoja i obrazovanja djece temeljna je sastavnica današnjih vrtića. Osnovne karakteristike Reggio pedagogije su indirektno poučavanje i stvaranje te se može reći da je to pedagogija slušanja, rada s ruku ili pedagogija istraživanja. U Reggio pedagogiji sve proizlazi iz slike djeteta koje vjeruje u sebe i ima neograničeni potencijal. Dijete je radoznalo, sposobno, spremno za učenje, želi slušati i biti slušano, želi biti voljeno i cijenjeno. Ima sva prava od rođenja, priznata raznim dokumentima te je u svom razvoju komunikativno i u aktivnom je odnosu s predmetima i osobama koje ga okružuju što utječe na njegov razvoj.

Važan element odgoja i obrazovanja u Reggio pedagogiji jest prostor koji mnogi autori često nazivaju *trećim odgajateljem*. Prostorno-materijalno okruženje u kojem se dijete nalazi determinira njegovu znatiželju i kreativnost, pa je važno da prostor ima dovoljno mjesta da dijete odluči gdje će boraviti i s kim. Važno je kako je prostor uređen i često je isti povezan u jednu cjelinu kako bi dijete nesmetano moglo hodati među prostorijama. Temelj Reggio pedagogije su istraživačke aktivnosti koje potiču dječju kreativnost i razvijanje znanja i učenje. Sve to omogućuje da dijete govori *stotinu jezika* koje je potrebno razvijati do njihova punog potencijala kako bi dijete postalo samosvjesno, puno znanja, kreativnosti i ekspresivnosti. U tome svemu važnu ulogu ima odgajatelj koji je alat stalnog istraživača i poticatelja učenja te mora biti kreativan jednako kao i djeca s kojom se bavi. Osim njega, važni su roditelji i šira zajednica iz djetetovog okruženja. Upravo sve navedeno ukazuje na svakodnevnu implementaciju segemenata Reggio pedagogije u odgojno-obrazovne ustanove u Republici Hrvatskoj, čime se uvelike podiže kvaliteta rada s djecom rane i predškolske dobi.

LITERATURA

- 1) Axellson, S. (2017). Malaguzzi. Preuzeto 03.08.2020. s <https://www.interactionimagination.com/post/2017/05/15/malaguzzi>
- 2) Balaguer, I., Peeters, J., Slunjski, E., von der Beek, A., Gohtson, H. (2014). Fokus na utjecaj Lorisa Malaguzzija. *Djeca u Europi*, 6(11), str. 30-32.
- 3) Edwards, C. (2002). Three Approaches From Europe: Waldorf, Montesorri and Reggio Emilia. *Early Childhood Research and Practice*, 4(1).
- 4) Edwards, C., Gandini, L., Forman, G. (1998). *The hundred languages of children*. London: Ablex Publishing.
- 5) Jurčević Lozančić, A. (2016). *Socijalne kompetencije u ranom djetinjstvu*. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- 6) Konvencija o pravima djeteta (1989), UNICEF – Hrvatska na adresi www.unicef.org/croatia/konvencija-o-pravima-djeteta (12.09.2020.
- 7) Kunac, S. (2015). Kreativnost i pedagogija. *Napredak*, 156(4), str. 423-446.
- 8) Nenadić-Bilan, D. (2014). Kreativnost u Reggio pedagogiji. U: Bacalja, R., Ivon, H. (ur.) *Dijete i estetski izričaj*. Zadar: Sveučilište u Zadru, str. 27-37.
- 9) Pohio, L.M. (2009). Reggio Emilia Pedagogy in Early Childhood Education: How This Approach Enhance Visual Arts Experiences in New Zealand? *He Kupu eJournal*, 2(2), str. 10-18.
- 10) Rajić, V. (2008). Stavovi učitelja i roditelja o razvoju privatnog i alternativnog osnovnog školstva u Republici Hrvatskoj. *Educational Sciences*, 10(2), str. 329-347.
- 11) Rigatti, Z. (2000). Reggio pedagogija – učenje života na krilima mašte. *Dječji vrtić*, 6(21), str. 9-13.
- 12) Rinaldi, C. (2006). *In Dialouge with Reggio Emilia*. New York: Routledge.
- 13) Slunjski, E. (2001). *Integrirani predškolski kurikulum*. Zagreb: Mali profesor.
- 14) Slunjski, E. (2011). *Kurikulum ranog odgoja: istraživanje i konstrukcija*. Zagreb: Školska knjiga.
- 15) Slunjski, E. (2012). *Tragovima dječjih stopa*. Zagreb: Profil.
- 16) Slunjski, E. (2013). *Kako djetetu pomoći da (p)ostane kreativno i da se izražava jezikom umjetnosti*. Zagreb: Element.
- 17) Supek, R. (1987). *Dijete i kreativnost*. Zagreb: Globus.
- 18) Stevanović, M. (2004). *Škola po mjeri učenika*. Varaždinske toplice: Tonimir.

- 19) Stevanović, M. (2006). *Nastavnik-umjetnik-odgajatelj*. Varaždinske toplice: Tonimir.
- 20) Thornton, L., Brunton, P. (2010). *Bringing the Reggio Approach to your Early Years Practice*. New York: Routledge.
- 21) Valentine, M. (2006). *The Reggio Emilia Approach to Early Years Education*. Scotlad: Learning and Teaching Scotland.
- 22) Valjan Vukić, V. (2012). Prostorno okruženja kao poticaj za razvoj i učenje djece predškolske dobi. *Magistra Iadertina*, 7(1), str. 123-132.

Popis slika

Slika 1. Primjer organizacije prostora u vrtiću DV Dječja igra.....	10
Slika 2. Sto jezika djeteta prema Malaguzziju, Rigatti, Z. (2000.).....	13
Slika 3. Organizacija prostora u DV Dječja igra, Mrežne stranice DV Dječja igra...	22
Slika 4. Izražavanje dječje kreativnosti u DV Dječja igra, Mrežne stranice DV Dječja igra	22

Izjava o samostalnoj izradi završnog rada

Ja, Marija Rožić svojim potpisom jamčim da je ovaj završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuje popis korištene literature.

Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava.

U Zagrebu, 04.09.2020.

Studentica:
